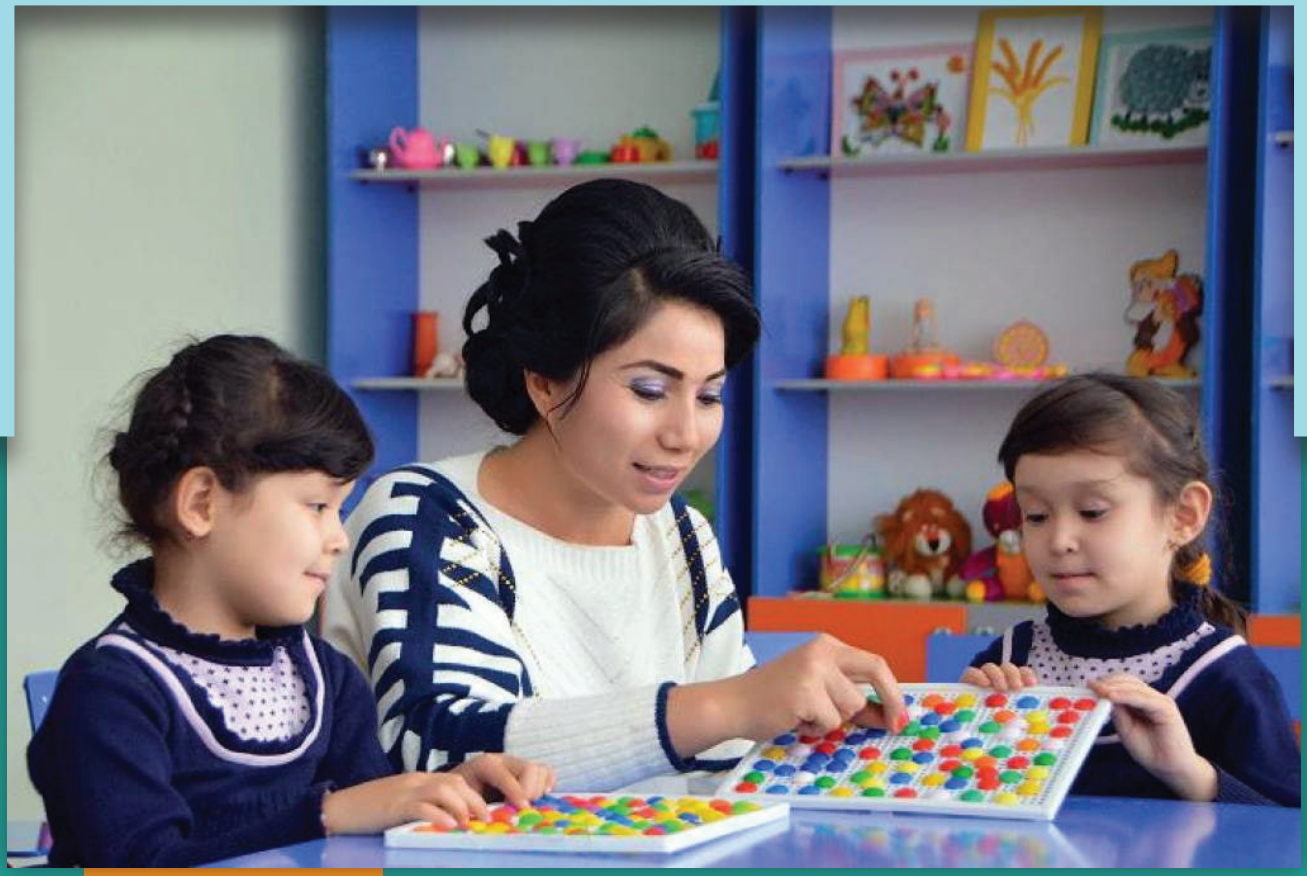
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 110 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazarovich

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

TALABALARNING IJTIMOIY-EMOTSIONAL KOMPETENSIYALARINI JISMONIY MADANIYAT VOSITASIDA RIVOJLANTIRIŞ METODIKASINI TAKOMILLAŞTIRIŞ

Imomov Asliddin Abdurazoqoviç
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
çorvaçilik va biotexnologiyalar universiteti
Ijtimoiy-gumanitar fanlar, jismoniy madaniyat va sport kafedrasi

ORCID: 0009-0001-5199-8427

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişning nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Talabalarning özini anglaş, emotsional holatini başgariş, empatiya, samarali muloqot, jamoada hamkorlik qiliş va mas'uliyatli qaror qabul qiliş könikmalarini rivojlantirişda jismoniy madaniyat maşğulotlarining pedagogik imkoniyatlari tahlil qilingan. Maqolada taklif etilgan metodikaning kutilayotgan natijalari, uni ta'lim jarayoniga joriy etiş şartlari va samaradorligini empirik tekşiriş yönalişlari bayon etilgan. Mazkur yondaşuv jismoniy madaniyat maşğulotlarini nafaqat jismoniy tayyorgarlikni rivojlantiriş, balki talabalarning ijtimoiy va emotsional kamolotini qöllab-quvvatlovçi pedagogik muhitga aylantirişga xizmat qiladi.

Kalit sözlar: talaba, ijtimoiy-emotsional kompetensiya, jismoniy madaniyat, jismoniy tarbiya, emotsional intellekt, özini özi başqariş, empatiya, hamkorlik, kommunikativ könikmalar, refleksiya, interfaol metodlar, pedagogik metodika.

Abstract: This article examines the theoretical and practical foundations for improving the methodology of developing students' social-emotional competencies through physical culture. It analyzes the pedagogical potential of physical education activities in fostering students' self-awareness, emotional regulation, empathy, effective communication, teamwork, and responsible decision-making skills. The article outlines the expected outcomes of the proposed methodology, the conditions for its implementation in the educational process, and directions for empirically evaluating its effectiveness. This approach aims to transform physical education activities into a pedagogical environment that supports not only the development of physical fitness but also students' social and emotional growth.

Key words: student, social-emotional competence, physical culture, physical education, emotional intelligence, self-regulation, empathy, collaboration, communication skills, reflection, interactive methods, pedagogical methodology.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы совершенствования методики развития социально-эмоциональных компетенций студентов средствами физической культуры. Анализируются педагогические возможности занятий физической культурой в развитии у студентов навыков самосознания, управления эмоциональным состоянием, эмпатии, эффективного общения, командного взаимодействия и принятия ответственных решений. В статье изложены ожидаемые результаты предлагаемой методики, условия её внедрения в образовательный процесс и направления эмпирической проверки её эффективности. Данный подход направлен на превращение занятий физической культурой в педагогическую среду, способствующую не только развитию физической подготовленности, но и социальному и эмоциональному становлению студентов.

Ключевые слова: студент, социально-эмоциональная компетенция, физическая культура, физическое воспитание, эмоциональный интеллект, саморегуляция, эмпатия, сотрудничество, коммуникативные навыки, рефлексия, интерактивные методы, педагогическая методика.

KIRIŞ

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida talabalarning kasbiy bilim va könikmalarini şakllantiriş bilan bir qatorda, ularning ijtimoiy-emotsional rivojlanişini ta'minlaş ham muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Çunki bölajak mutaxassisning kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyati faqat nazariy bilim va amaliy malakalar bilan belgilanmaydi. Uning öz emotsiyalarini başqarişi, başqalarning hissiy holatini tüşunişi, nizoli vaziyatlarda murosaga kelişi, jamoada samarali işlaşi va mas'uliyatli qarorlar qabul qilişi ham muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar şaxsning öz hissiyotlarini anglaş va başqariş, başga insonlarning nuqtayi nazarini tüşuniş, ijobiy munosabatlarni şakllantiriş hamda turli vaziyatlarda ongli qaror qabul qiliş qobiliyatlarini qamrab oladi. CASEL modeli uşbu kompetensiyalarni özini anglaş, özini başqariş, ijtimoiy anglaş, munosabatlarni rivojlantiriş va mas'uliyatli qaror qabul qiliş kabi beşta özaro boğliq yönaliş orqali izohlaydi [1].

Jismoniy madaniyat mazkur kompetensiyalarni rivojlantiriş uçun katta pedagogik imkoniyatlarga ega. Jamoaviy sport öyinlari, estafetalar, juftlikda bajariladigan maşqlar va guruhli topşiriqlar davomida talabalar özaro muloqotga kirişadi, umumiy maqsad yölida harakat qiladi, muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizlikni başdan keçiradi hamda öz xatti-harakatlarini nazorat qilişni örganadi.

Biroq jismoniy faollikning özi ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni avtomatik ravişda rivojlantirmaydi. Agar maşğulotlar faqat natijaga erişiş, ğalaba qozoniş va jismoniy körsatkiçlarni yaxşilaşga yönaltirilsa, ayrim talabalar özini jamoada çetda his qilişi, muvaffaqiyatsizlikdan qörqişi yoki başqalar bilan nosoğlom raqobatga kirişişi mumkin. Şu sababli jismoniy madaniyat maşğulotlarining mazmuni va taşkil etilişiga ijtimoiy-emotsional rivojlanişni ta'minlovçi maxsus pedagogik usullarni kiritiş zarur.

Tadqiqotning maqsadi - talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişga qaratilgan nazariy-amaliy modelni işlab çiqiş va uning pedagogik asoslarini belgilaş.

Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarning mazmuni va tarkibiy qismlarini aniql aş;
- jismoniy madaniyat maşğulotlarining ijtimoiy-emotsional rivojlaniş imkoniyatlarini tahlil qiliş;
- kompetensiyalarni rivojlantirişga yönaltirilgan pedagogik metodlar tizimini taklif etiş;
- metodikaning taşkiliy-pedagogik şartlari va baholaş mezonlarini belgilaş;
- taklif etilgan metodikani tajriba-sinov asosida baholaş böyiça tavsiyalar işlab çiqiş.

Tadqiqot obyekti - oliy ta'lim muassasalarida talabalarning jismoniy madaniyat maşğulotlari jarayoni.

Tadqiqot predmeti - jismoniy madaniyat vositasida talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantiriş mazmuni, metodlari, pedagogik şartlari va baholaş mezonlari.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantiriş masalasi pedagogika, psixologiya, jismoniy tarbiya nazariyasi va ta'lim metodikasining muhim ilmiy yönalişlaridan biri hisoblanadi. Mazkur yönalişdagi tadqiqotlar şaxsning hissiy holati, ijtimoiy munosabatlari va motivatsiyasi ta'lim jarayonining samaradorligi bilan uzviy boğliqligini körsatadi. Bu esa talabalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanişini qöllab-quvvatlaşga qaratilgan pedagogik yondaşuvlarni takomillaştiriş uçun muhim nazariy asos yaratadi.

CASEL tomonidan işlab çiqilgan ijtimoiy-emotsional ta'lim modeli kompetensiyalarni tizimli rivojlantirişning muhim nazariy asoslaridan biri hisoblanadi. Modelda şaxsning özini anglaş va başqariş qobiliyatlari başqalarni tüşuniş, ijobiy munosabatlarni yölga qöyiş va mas'uliyatli qarorlar qabul qiliş bilan uzviy boğliq holda qaraladi [1]. Uşbu yondaşuv jismoniy madaniyat maşğulotlarida emotsional va ijtimoiy könikmalarni yaxlit tizim sifatida rivojlantirişning pedagogik ahamiyatini oçib beradi. Özini özi belgilaş nazariyasi doirasidagi tadqiqotlarda şaxsning avtonomiyasi, kompetentlik hissi va başqalar bilan ijobiy aloqada böliş ehtiyoji motivatsiyani mustahkamlovçi muhim omillar sifatida talqin qilinadi.

White va hammualliflarning jismoniy tarbiya böyiça sifat tadqiqotlarini tizimli körib çiqişida öqituvçining qöllab-quvvatlovçi munosabati, tengdoşlar bilan ijobiy aloqalar va özini kompetent his qiliş maşğulotdagi faol iştirak hamda ijobiy emotsional tajriba bilan boğliqligi körsatilgan [2]. Mazkur xulosalar jismoniy madaniyat darslarida özaro hurmat, teng imkoniyatlar, samimiy muloqot va barça talabalarning faol iştirakini rağbatlantiruvçi pedagogik muhitni şakllantiriş muhimligini asoslaydi.

Vasconcellos va hammualliflarning jismoniy tarbiya şaroitida özini özi belgilaş nazariyasiga bağişlangan tizimli şarhi va meta-tahlili avtonom motivatsiya bilan ijobiy ta'lim natijalari örtasidagi aloqani yoritadi [3]. Uşbu yondaşuvga köra, talabalarga maşqlarni tanlaş, şaxsiy maqsadlarni belgilaş va öz rivojlanişini kuzatiş imkoniyatini beriş ularning maşğulotlarga içki qiziqişini qöllab-quvvatlaşi mumkin. Bunday pedagogik şaroit talabalarning mustaqilligi, mas'uliyati va öz imkoniyatlariga işonçini rivojlantirişga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqola nazariy-tahliliy tadqiqot xarakteriga ega bölib, unda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni jismoniy madaniyat vositasida rivojlantirişning ilmiy-metodik asoslarini takomillaştirişga alohida e'tibor qaratildi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş, qiyosiy tahlil, tizimli yondaşuv, pedagogik modellaştiriş va ilmiy umumlaştiriş metodlaridan foydalanildi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qiliş orqali ijtimoiy-emotsional kompetensiyalar, jismoniy tarbiya pedagogikasi, hamkorlikda öqitiş va motivatsiya masalalariga oid ilmiy qaraşlar örganildi. Ularning nazariy jihatlari umumlaştirilib, jismoniy madaniyat maşğulotlarida qöllaş imkoniyatlari yoritildi.

Qiyosiy tahlil yordamida an'anaviy jismoniy madaniyat maşğulotlarining natijaga yönaltirilgan yondaşuvi bilan ijtimoiy-emotsional rivojlanişni maqsad qiluvçi pedagogik yondaşuvning xususiyatlari taqqoslandi. Natijada mazkur yondaşuvlarning özaro uyğun jihatlarini aniql aş va ta'lim jarayonida ulardan samarali foydalan iş imkoniyatlarini belgil aşga e'tibor qaratildi.

Tizimli yondaşuv ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni özaro boğliq tarkibiy qismlar sifatida körib çiqiş, ularni jismoniy maşğulotlar mazmuni bilan uyğunlaştiriş imkonini berdi. Bu yondaşuv talabalarning jismoniy, ijtimoiy va emotsional rivojlanişini yaxlit pedagogik jarayon sifatida taşkil etişning nazariy asoslarini belgil aşga xizmat qildi.

Pedagogik modellaştiriş asosida maqsad, mazmun, metodlar, pedagogik şartlar va baholaş mezonlarini birlaştiruvçi takomillaştirilgan metodik model taklif etildi. Mazkur model talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini bosqiçma-bosqiç rivojlantirişga qaratilgan pedagogik faoliyatni tizimli taşkil etiş imkoniyatlarini nazarda tutadi.

Tadqiqotning metodologik asosini ijtimoiy-emotsional ta'lim konsepsiyasi, özini özi belgilaş nazariyasi va hamkorlikda öqitiş yondaşuvi taşkil etadi. Uşbu nazariy yondaşuvlarning uyğunlaştirilişi jismoniy madaniyat maşğulotlarining tarbiyaviy imkoniyatlarini kengaytirişga qaratilgan metodik takliflarni işlab çiqiş uçun asos bölib xizmat qiladi.

Maqolada taklif etilayotgan metodika nazariy jihatdan asoslangan bölib, uning amaliy samaradorligini keyingi bosqiçda empirik tadqiqotlar orqali baholaş nazarda tutiladi. Bu maqsadda oliy ta'lim muassasasida tajriba-sinov işlarini taşkil etiş, boşlanğiç va yakuniy körsatkiçlarni taqqoslaş hamda natijalarni statistik tahlil qiliş rejalashtirilishi mumkin. Mazkur tadqiqotlar metodikaning amaliy imkoniyatlarini aniql aş, uni yanada takomillaştiriş va ta'lim jarayoniga joriy etiş böyiça ilmiy asoslangan tavsiyalar işlab çiqişga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jismoniy madaniyatning ijtimoiy-emotsional rivojlanişdagi imkoniyatlari

Jismoniy madaniyat maşğulotlari talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantiriş uçun tabiiy pedagogik muhit yaratadi. Sport öyinlari va jismoniy maşqlar davomida talabalar umumiy maqsad sari harakat qiliş, şeriklariga yordam beriş, qoidalarga amal qiliş, muvaffaqiyatsizlikni qabul qiliş va öz xatti-harakatlarini nazorat qiliş tajribasiga ega böladilar.

Masalan, voleybol yoki basketbol kabi jamoaviy sport turlarida samarali natijaga erişiş özaro muloqot, vazifalarni taqsimlaş va şeriklarning imkoniyatlarini hisobga olişni talab qiladi. Estafeta va hamkorlikka asoslangan topşiriqlar esa individual natijadan taşqari, guruhning umumiy muvaffaqiyatiga e'tibor qaratişga yordam beradi.

Biroq uşbu imkoniyatlardan samarali foydalaniş uçun öqituvçi maşğulot maqsadini aniq belgilaşi lozim. Masalan, voleybol maşğulotida faqat texnik harakatlarni örgatiş emas, balki şerikni qöllab-quvvatlaş, xatoga konstruktiv munosabat bildiriş va jamoa bilan muloqot qiliş könikmalarini ham rivojlantiriş közda tutilişi mumkin. Şunday qilib, jismoniy madaniyat vositalarining tarbiyaviy imkoniyati ularning turidan taşqari, maşğulotning pedagogik taşkil etilişi va öqituvçining maqsadli rahbarligiga ham boğliq.

Darajalar talabaning şaxsiy qadrini belgilamaydi, balki pedagogik yordamni rejalaştirişga xizmat qiladi. Baholaş vositalarining işonçliligi va haqiqiyligini tekşiriş, talabalarning roziligi hamda şaxsiy ma'lumotlarining maxfiyligini ta'minlaş ham muhimdir.

Metodika samaradorligini tajriba-sinov asosida tekşirişda imkon qadar boşlanğiç körsatkiçlari öxşaş bölgan tajriba va taqqoslaş guruhlaridan foydalaniş mumkin. Tajriba guruhida takomillaştirilgan metodika, taqqoslaş guruhida esa odatiy maşğulotlar taşkil etiladi. Har ikki guruhdagi özgarişlar bir xil baholaş mezonlari asosida tahlil qilinadi. Bunda guruhlar orasidagi farqlarni talabalarning boşlanğiç xususiyatlari, davomat, maşğulotlarda iştirak etiş darajasi va pedagog ta'sirini hisobga olgan holda şarhlaş zarur. Mazkur maqolada bunday tajriba ötkazilgani yoki statistik samaradorlik aniqlangani haqida da'vo qilinmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot doirasida örganilgan ilmiy manbalar va pedagogik yondaşuvlar talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirişda jismoniy madaniyatning muhim imkoniyatlarga ega ekanini körsatadi. Jamoaviy sport öyinlari, hamkorlikdagi maşqlar, muammoli vaziyatlarni hal qiliş va refleksiv faoliyat orqali talabalar öz emotsiyalarini anglaş, özini başqariş, başqalar bilan samarali munosabat örnatiş va mas'uliyatli qarorlar qabul qiliş könikmalarini maşq qilişlari mumkin.

Şu bilan birga, jismoniy faollikning mavjudligi öz-özidan ijtimoiy-emotsional rivojlanişni kafolatlamaydi. Buning uçun maşğulotlarning aniq pedagogik maqsadlari, öqituvçining qöllab-quvvatlovçi munosabati, hamkorlikka asoslangan topşiriqlar, muntazam refleksiya va tizimli baholaş zarur.

Maqolada taklif etilgan metodika diagnostik-tahliliy, maqsadli rejalaştiriş, faoliyatga yönaltirilgan, refleksiv hamda monitoring va tuzatiş bosqiçlarini birlaştiradi. Uning asosiy xususiyati jismoniy va ijtimoiy-emotsional maqsadlarni yagona maşğulot doirasida uyğunlaştirişdan iborat.

Xulosa qilib aytganda, talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş oliy ta'limning tarbiyaviy va rivojlantiruvçi imkoniyatlarini kengaytiradi. Taklif etilgan yondaşuv jismoniy tayyorgarlik bilan bir qatorda, talabalarning şaxsiy mas'uliyati, emotsional barqarorligi, ijtimoiy moslaşuvi va hamkorlik könikmalarini rivojlantirişga yönaltirilgan. Uning amaliy samaradorligini aniql aş esa tizimli pedagogik tajriba-sinovlar va ilmiy asoslangan baholaşni talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). CASEL's SEL Framework: What Are the Core Competence Areas and Where Are They Promoted? Chicago: CASEL, 2020. URL: https://casel.org/casel-sel-framework-11-2020/
2. White, R. L., Bennie, A., Vasconcellos, D., Cinelli, R., Hilland, T., Owen, K. B., & Lonsdale, C. Self-determination theory in physical education: A systematic review of qualitative studies // Teaching and Teacher Education. – 2021. – Vol. 99. – Article 103247. DOI: https://doi.org/10.1016/j.tate.2020.103247
3. Vasconcellos, D., Parker, P. D., Hilland, T., Cinelli, R., Owen, K. B., Kapsal, N., Lee, J., Antczak, N., Ntoumanis, N., Ryan, R. M., & Lonsdale, C. Self-Determination Theory Applied to Physical Education: A Systematic Review and Meta-Analysis // Journal of Educational Psychology. – 2020. – Vol. 112, No. 7. – P. 1444–1469. DOI: https://doi.org/10.1037/edu0000420
4. Bores-García, D., Hortigüela-Alcalá, D., Fernández-Río, J., González-Calvo, G., & Barba-Martín, R. Cooperative Learning in Physical Education: A Systematic Review of Its Relationship with Social and Emotional Learning // Frontiers in Psychology. – 2021. – Vol. 12. – Article 647575. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.647575
5. Deci, E. L., & Ryan, R. M. The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior // Psychological Inquiry. – 2000. – Vol. 11, No. 4. – P. 227–268. DOI: https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
6. CASEL. What Is the CASEL Framework? URL: https://casel.org/fundamentals-of-sel/what-is-the-casel-framework/

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.